

Herstructurering binnen het hoger sociaal-agogisch onderwijs: plaats voor een aparte studierichting Jeugdwelzijnswerk?

Drs. J. de Haan

Auteur is werkzaam bij het CSHOB, Universiteit Twente, Enschede

Eind maart 1989 deed de adviescommissie-HSAO voorstellen tot omvorming van de dertien studierichtingen in het hoger sociaal-agogisch onderwijs tot vier nieuwe hoofdrichtingen. Hoewel op zichzelf de wenselijkheid van bundeling binnen het HSAO door vele direct betrokkenen wordt onderschreven, zijn enige vraagtekens te plaatsen bij de voorstellen van de adviescommissie. Zij lijken gebaseerd op deels foutieve gegevens, niet-onderbouwde veronderstellingen en een zekere mate van subjectiviteit. Recent onderzoek toont aan, dat de door de commissie gegeven situatieschets in ieder geval voor de HBO-Jeugdwelzijnswerk, de op één na grootste opleiding binnen deze sector, niet juist is. Wanneer besloten zou worden de voorstellen te realiseren, lijkt het toevoegen van Jeugdwelzijnswerk als vijfde hoofdrichting een redelijke optie.

Van dertien studierichtingen naar vier hoofdrichtingen

In 1983 verscheen de nota Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie in het Hoger Beroepsonderwijs (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 1983), waarmee een zeer omvangrijke herstructureringsoperatie in het hoger onderwijs werd ingeluid. De STC-operatie had ten doel een organisatorische en een onderwijskundige versterking van het HBO tot stand te brengen. Om deze doelstelling te bereiken, moest door middel van fusie de omvang van de HBO-instellingen worden vergroot. De fusies resulteerden voor het merendeel in multi-sectorale hogescholen (Goedegebuure & Vos, 1988, pp. 92-94).

Nadat de schaalvergroting in het HBO vrijwel was voltooid, werd alom aangenomen dat een taakverdelings- en concentratie-operatie binnen het hoger sociaal-agogisch onderwijs (HSAO) niet lang kon uitblijven: er was ten eerste sprake van een zekere overlap tussen studierichtingen en ten tweede van een zekere wildgroei daarvan (Van Kemenade, 1988, p. 14). Tot het HSAO worden gerekend de studierichtingen Arbeidsmarktpolitiek/Personneelsbeleid, Bejaardenwelzijnswerk, Creatief Educatief Werk, Creatieve Therapie, Inrichtingswerk, Jeugdwelzijnswerk, Maatschappelijk Werk,

Opbouwwerk, Personeelswerk, School- en Beroepskeuzewerk, Sociaal-Cultureel Werk, en Welzijnsbeleid.

Minister Deetman van Onderwijs en Wetenschappen stelde in september 1987 in het ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan, dat de versnippering van de opleidingen als negatief werd beoordeeld. Zijns inziens moest worden overwogen een adviescommissie in het leven te roepen, die op grond van een analyse van maatschappelijke ontwikkelingen een oordeel zou uitspreken over de herstructurering van de onderwijsprogramma's en de behoefte aan afgestudeerden (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 1987). De sectorale kerngroep van het HSAO liet in november 1987 aan het bestuur van de HBO-Raad weten, dat de directies van sociale sectoren van de meeste hogescholen het voorstel om zo'n commissie in te stellen ondersteunden.

In oktober 1988 installeerde het Bestuur van de HBO-Raad een adviescommissie voor het HSAO, waaraan werd verzocht een advies uit te brengen over de gewenste ontwikkelingsrichting van deze sector van het HBO. De adviescommissie bracht op 23 maart 1989 haar eindrapport 'Herkenbare kwaliteit' uit. Hierin werd bepleit het aantal van 13 studierichtingen terug te brengen tot 4 hoofdrichtingen: a. Culturele en Maatschappelijke Vorming, b. Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, c. Transmurale Hulpverlening en d. Personeel, Organisatie en Management.

Bij de richting *Culturele en Maatschappelijke Vorming* zal het moeten gaan om problemen en vraagstukken in de directe woon- en leefomgeving. De rol van de beroepsbeoefenaar is daarbij gelegen in het bieden van ondersteuning met betrekking tot leren, activeren, begeleiden en organiseren. Tevens gaat het om adviseren en ondersteunen van de zelforganisatie. De activiteiten zullen veelal geschieden in groepsverband, ze zullen laagdrempelig zijn en gericht op een versterking in positieve situaties. Volgens de voorstellen van de adviescommissie-HSAO zullen in deze hoofdrichting moeten opgaan de twee huidige studierichtingen Cultureel Werk en Opbouwwerk, het grootste deel van Creatief Educatief Werk en kleine delen van Bejaardenwelzijnswerk en Jeugdwelzijnswerk. De studierichting *Maatschappelijk Werk en*

Dienstverlening zal primair gericht zijn op het domein van de hulpverlening die zich uitstrekt over materiële en immateriële problemen bij het persoonlijk functioneren van individuen. De rol van de beroepsbeoefenaar is daarbij gelegen in voorlichting, bemiddeling, preventie, advisering en ondersteuning. De werkzaamheden zullen veelal van kortstondige aard en individuegericht zijn. Deze hoofdrichting zal moeten bestaan uit de huidige studierichtingen Maatschappelijk Werk, School- en Beroepskeuzewerk en Arbeidsvoorzieningen, alsmede het grootste deel van Bejaardenwelzijnswerk.

De studierichting *Transmurale Hulpverlening* zal zich gaan richten op structurele problemen en vraagstukken bij het zelfstandig functioneren van individuen in een woon- of leefomgeving. De beroepsbeoefenaar zal vooral in groepsverband werkzaam zijn. Het zal veelal gaan om langdurige, structurele vormen van hulpverlening in een ambulante of (semi-)residentiële omgeving. Binnen Transmurale Hulpverlening zullen volgens de plannen moeten samengaan de huidige studierichtingen Inrichtingswerk en Creatieve Therapie, het grootste deel van Jeugd welzijnswerk en een klein deel van Creatief Educatief Werk.

De studierichting *Personeel, Organisatie en Management* zal zich richten op vraagstukken met betrekking tot het functioneren van mensen in organisaties. De rol van de beroepsbeoefenaar zal onder meer organisatorisch, beoordelend en coördinerend van aard zijn. Vorming, opleiding en training, management en organisatie-ontwikkeling, organisatie-advieswerk, formatieplanning, herplaatsing, begeleiding, selectie en beoordeling zullen behoren tot de taken van de werker. Deze richting zal een bundeling zijn van Personeelswerk, Arbeidsmarkt/Personeelsbeleid en Welzijnsbeleid (Adviescommissie-HSAO, 1989, pp. 28-29 en 48).

Argumentatie van de adviescommissie

Kwalitatieve aansluitingsproblemen en versnippering

In haar eindrapport geeft de adviescommissie-HSAO globaal aan hoe zij tot de voorgestelde indeling is gekomen. Volgens de commissie is de problematiek waarmee de sector hoger so-

ciaal-agogisch onderwijs wordt geconfronteerd met name gelegen in enerzijds een aantal kwalitatieve aansluitingsproblemen tussen het HSAO en het betrokken werkveld en anderzijds de versnippering van het HSAO. Onder versnippering wordt zowel het grote aantal studierichtingen en differentiaties als de ondoelmatige spreiding van onderwijsvoorzieningen in sommige regio's verstaan. De werkloosheid onder afgestudeerden vormt naar het oordeel van de commissie niet het centrale probleem dat de sector kent. Dat de meerderheid van de werkzoekenden langer dan een jaar is ingeschreven, heeft in haar ogen te maken met het feit dat de werkgelegenheidsproblematiek in niet onaanzienlijke mate samenhangt met de kwalitatieve aansluiting tussen onderwijs en werkveld (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 4).

Ten aanzien van de kwalitatieve aansluiting stelt de adviescommissie, dat er veel kritiek bestaat op het niveau van het HSAO. Met nadruk wijst de commissie er op dat deze negatieve beoordeling niet door het gehele werkveld wordt gedeeld en voor verschillende studierichtingen en hogescholen uiteenloopt. 'Dit neemt niet weg dat een dergelijke negatieve beoordeling op te grote schaal voorkomt', aldus de commissie, die vervolgens opmerkt dat deze beoordeling niet kan worden afgedaan met de stelling dat deze op onvoldoende of onjuiste informatie berust (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 17). Helaas wordt niet aangegeven op welke informatie zij zich dan wel baseert en evenmin hoe de afzonderlijke studierichtingen gewaardeerd worden. Dit laatste valt te betreuren, omdat het voor het beoordelen van de wenselijkheid of noodzakelijkheid van de voorgestelde operatie van groot belang mag worden geacht dat een overzicht per studierichting beschikbaar is. Het is niet denkbeeldig dat nu goed gewaardeerde studierichtingen worden betrokken bij de herstructurering enkel en alleen omdat andere studierichtingen niet goed gewaardeerd worden.

Ten aanzien van de versnippering stelt de adviescommissie, dat de afbakening tussen studierichtingen in vele gevallen niet helder is, hetgeen negatieve effecten heeft op de herkenbaarheid van studierichtingen voor het beroepenveld en daarmee voor de positie van abitu-

riënten op de arbeidsmarkt. De commissie wijst op de verkokering die hiervan het gevolg is. De bestaande studierichtingen oriënteren zich op een specifiek deel van de arbeidsmarkt hetgeen niet bevorderlijk is voor de mobiliteit van abiturienten. De commissie plaatst vraagtekens bij de doelmatigheid van het grote aantal studierichtingen verdeeld over een aanzienlijk aantal hogescholen en het soms geringe aantal studenten (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 18).

Studierichtingsindeling

De commissie is op grond van haar omgevingsverkenning en haar oordeelsvorming omtrent knelpunten, bedreigingen en kansen voor het HSAO tot de overtuiging gekomen, dat een grondige versterking van de sector noodzakelijk is. Zij noemt in haar rapport een aantal uitgangspunten voor een herstructurering van het HSAO: a. studierichtingen in het HSAO (door de commissie 'hoger sociaal onderwijs' genoemd) vormen afgeronde leerroutes die leiden tot een basisbekwaamheid als beroepsbeoefenaar in complexe arbeidssituaties (het HBO onderscheidt zich qua niveau van het MBO en qua oriëntatie van het WO), b. studierichtingen in het HSAO zijn brede beroepsopleidingen alwaar het verkrijgen van een brede beroepsbekwaamheid gepaard gaat met een specialisatie gericht op specifieke deelterrinen van de beroepsuitoefening (de breedheid van de studierichting biedt optimale condities voor samenwerking tussen verschillende beroepsbeoefenaren en voor een zekere mobiliteit van afgestudeerden op de arbeidsmarkt), c. studierichtingen in het HSAO richten zich op een herkenbaar beroep of werkveld en zijn daarmee zowel voor de desbetreffende beroepsgroepen of werkvelden als de studenten herkenbaar, en d. studierichtingen dienen een zekere omvang te hebben.

Met betrekking tot de vraag naar de meest geschikte studierichtingsindeling in het HSAO heeft de adviescommissie, in het verlengde van de bovenstaande uitgangspunten, de volgende criteria gehanteerd: de nieuwe indeling dient een aanzienlijke beperking van het aantal studierichtingen te impliceren waarbij brede beroepsopleidingen ontstaan waarbinnen specialisaties mogelijk zijn; er dient sprake te zijn van herkenbare en helder geprofileerde leerrou-

tes voor zowel studenten als werkveld; de indeling moet waar mogelijk aansluiten bij de bestaande indeling en tegelijkertijd mogelijkheden bieden voor het kunnen inspeelen op nieuwe vragen vanuit het werkveld; de indeling moet mogelijkheden bieden voor een flexibele onderwijsorganisatie; en de indeling dient mogelijkheden te bieden voor een kwaliteitsverbetering van het onderwijs (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 24).

Er is door de commissie een aantal indelingsprincipes nader beschouwd in het kader van een nieuwe studierichtingsindeling. Helaas is bij de bespreking hiervan in het eindverslag slechts heel summier aangegeven wat het oordeel van de commissie was en vindt geen stelselmatige beoordeling aan de hand van de genoemde criteria plaats. Daardoor wordt de indruk gevestigd, dat er sprake is van een belangrijke mate van subjectiviteit.

Op basis van de vooronderstelling van een grote gemeenschappelijke kern van elk van de huidige studierichtingen en van de beroepen en functies waarvoor wordt opgeleid, wordt wel gepleit voor één brede studierichting die opleidt voor alle sociale beroepen. De commissie acht een reductie van het aantal studierichtingen tot één enkele niet wenselijk, omdat dit volgens haar noch de herkenbaarheid voor studenten en werkveld noch de kwaliteit van het onderwijs ten goede komt. Daarbij komt dat dit naar alle waarschijnlijkheid zal leiden tot een groot aantal, naar cursusduur omvangrijke differentiaties waardoor de facto sprake zal zijn van het bestaan van verschillende studierichtingen naast elkaar.

Een studierichtingsindeling gebaseerd op *doelgroepen* kan zich richten op het leeftijds criterium, op verschillende handicaps of op bevolkingsgroepen. De herkenbaarheid van een dergelijke indeling wordt door de commissie, die sterk hecht aan het belang van methodische handelingsconcepten, in sommige gevallen zeker aanwezig geacht. Echter een indeling in doelgroepen geeft volgens haar te weinig handvatten om tot een heldere beroepsprofilering te komen, omdat een doelgroep zonder meer weinig zegt over de wijze van methodisch handelen van een beroepskracht. Gevreest wordt dat een indeling gebaseerd op doelgroepen tot een zeer groot aantal studierichtingen leidt, hetgeen ge-

paard gaat met een eenzijdige oriëntatie en daarmee geringe mobiliteit. De commissie is derhalve tot de slotsom gekomen dat een studierichtingsindeling gebaseerd op het doelgroepcriterium niet wenselijk is.

Het ordenen van de studierichtingen op grond van *kennishouden* gebaseerd op wetenschappelijke disciplines zou naar het oordeel van de commissie kunnen leiden tot een aanzienlijke beperking van het aantal studierichtingen. Tevens lijkt sprake te zijn van een vertrouwenwekkende herkenbaarheid. Een na-deel is echter, dat de herkenbaarheid eerder is gebaseerd op noties omtrent een indeling in het wetenschappelijk onderwijs dan op een beroepenveld met een bepaalde differentiatie tussen beroepsbeoefenaren. Tevens is er geen enkele relatie met de bestaande indeling. De commissie wijst een dergelijke indeling dan ook af.

Een belangrijk indelingscriterium zou gelegen kunnen zijn in de *relatie tussen het individu en de omgeving*. Mogelijke indelingen zouden gevonden kunnen worden langs de lijn micro (individuele, kleine groepen), meso (grotere groepen, organisaties) en macro (complexere groepen en organisaties), of langs de lijn professionele organisaties (profit en non-profit organisaties), instituties (gezin, school, tehuis, inrichting) en informele situaties (buurt, vrije tijd e.d.). De commissie acht de indeling in micro - meso - macro te abstract van aard. Hoewel volgens haar een reductie tot drie studierichtingen de voorkeur zou verdienen en een cursorische opbouw in de breedte met specialisaties zeer wel mogelijk lijkt, is de herkenbaarheid voor studenten en werkveld ver te zoeken en gaat van deze indeling op zich ook geen impuls voor kwaliteitsverbetering uit. De moeilijke in-deelbaarheid van de huidige studierichtingen hierin maakt zichtbaar dat de breuk met het verleden te groot zou zijn en te weinig aansluiting biedt bij de concrete onderwijsinhoud.

Een andere mogelijkheid is gelegen in een indeling gebaseerd op *soorten van handelen*. Deze benadering zou kunnen leiden tot een indeling langs de lijn beoordelen/diagnosticeren, vormen/educatie, voorlichten/adviseren, activeren/begeleiden, ondersteunen/hulpverleners en coördineren/organiseren. Een alternatief zou gelegen kunnen zijn in een driedeling: ontwikkelen/versterken (in positieve situaties), voor-

lichten/ondersteunen (in neutrale situaties) en hulpverleners (in negatieve situaties). Naar het oordeel van de commissie heeft deze indeling het voordeel dat zij uitgaat van de aard van de te verwerven bekwaamheden. Het aantal studierichtingen is echter (behalve in de driedeling) niet duidelijk gemarkeerd en in de feitelijke beroepsuitoefening zullen meerdere soorten handelen altijd in combinatie voorkomen. De aansluiting bij de huidige indeling, de herkenbaarheid voor werkveld en studenten alsmede de toekomstvastheid wordt door de commissie als zeer complex en soms problematisch bestempeld. Het kwaliteitsbeeld dat van deze indeling uitgaat is in haar ogen bepaald niet positief te noemen en zou ongetwijfeld leiden tot een versterking van het negatieve imago.

De adviescommissie-HSAO blijkt voorstander te zijn van een *combinatie van invalshoeken*. Zij gaat bij haar indeling uit van zowel context: de omgeving waarin een individu kan verkeren en de soorten problemen en vraagstukken die zich in de desbetreffende omgeving kunnen voordoen (waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen informele situaties, institutionele omgeving en organisaties) als soorten methodisch handelen: handelen in positieve situaties, handelen in neutrale situaties, en handelen in negatieve situaties. Op grond van deze twee invalshoeken zou men uitkomen op negen nieuwe studierichtingen. Daarmee zou echter niet tegemoet gekomen worden aan de noodzakelijk geachte vermindering van het aantal studierichtingen. Volgens de commissie kan er evenwel een aanzienlijke reductie van studierichtingen plaatsvinden. Naar de stellige overtuiging van de commissie is een indeling in vier studierichtingen mogelijk. Deze vier leiden elk op voor een beroepsdomein met de daarmee gepaard gaande noodzakelijke kwalificaties. In het eindrapport wordt door de commissie in het geheel niet aangegeven hoe en waarom men tot vier komt. Evenmin wordt aangegeven hoe het kan dat de nadelen, zoals die eerder zijn genoemd bij de beide afzonderlijke invalshoeken, verdwijnen wanneer deze in combinatie worden gebruikt.

Verbreiding versus specialisatie

Uitgaande van de vier voorgestelde hoofdrichtingen doet de commissie verdere voorstellen.

Zij constateert, dat er (ook) binnen de sector HSAO onduidelijkheid bestaat over de verhouding tussen verbreding versus specialisatie. Zij is van mening dat deze spanningsrelatie hanteerbaar kan worden gemaakt door middel van een zodanige onderwijsorganisatie dat er in voldoende mate brede opleidingen zijn gegarandeerd waarbinnen continuïteit is gewaarborgd, maar ook ruimte is voor innovatie en differentiatie. Als uitgangspunt hanteert de commissie: brede beroepsopleidingen met een beperkte mate ruimte tot specialisatie (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 29). Bepleit wordt een flexibele onderwijsorganisatie waarbinnen een drietal soorten programma's worden onderscheiden: a. verbredende basisprogramma's voor de sector als geheel, dus geldend voor meerdere c.q. alle studierichtingen in het HSAO, b. brede studierichtingsspecifieke programma's op het terrein van de vier genoemde studierichtingen, en c. afstudeerrichtingen en specialisatieprogramma's gericht op toespitste kennis, methodische inzichten en vaardigheden ten aanzien van bepaalde doelgroepen, functies en specifieke werkvelden. Om te voorkomen dat hogescholen en studierichtingen hetzij te veel nadruk op het basisprogramma, hetzij te veel nadruk op de afstudeerrichtingen gaan leggen, beveelt de commissie aan om landelijk afspraken te maken over de verhouding van de drie typen programma's ten opzichte van elkaar. (Zij is zich ervan bewust, dat dit in strijd is met de programmeervrijheid en het eigen meesterschap met betrekking tot de inrichting van het onderwijs van de hogescholen.) Gedacht wordt aan een verhouding van 25% basisprogramma, 60% studierichtingsspecifiek en 15% afstudeerrichtingen c.q. differentiatieprogramma's (Adviescommissie-HSAO, 1989, p. 30).

De commissie wijst er op dat sommige bestaande studierichtingen (waaronder Jeugdwerzijns-werk) geacht zouden kunnen worden na conversie onderdeel uit te maken van twee nieuwe studierichtingen. Zij acht het ongewenst dat hogescholen die over een dergelijke (oude) studierichting beschikken na conversie zonder meer over beide (nieuwe) studierichtingen beschikken. Voorgesteld wordt dat de betreffende hogescholen in eerste instantie uitsluitend de dominante nieuwe studierichting bekostigd zullen

krijgen, tenzij er sprake is van een evidente (regionale) behoefte en er geen regionale overlap met het aanbod van een andere hogeschool bestaat (Adviescommissie HSAO, 1989, pp. 31-32).

Jeugdwelzijnswerk: een vijfde hoofdrichting?

Met name de Hogere Beroepsopleiding Jeugdwelzijnswerk (HBO-J) heeft grote bezwaren tegen de voorstellen van de adviescommissie-HSAO. De HBO-J is een vierjarige dagopleiding die voorbereid is op het uitoefenen van beroepen op het gebied van pedagogische hulp- en dienstverlening, in het bijzonder aan kinderen en jeugdigen die in hun ontwikkeling worden bedreigd of belemmerd². Zoals uit het bovenstaande blijkt, houden de voorstellen onder meer in dat de huidige studierichting Jeugdwelzijnswerk zal worden gesplitst en in haar voortbestaan wordt bedreigd. Binnen de voorgestelde hoofdrichtingen, onder meer ingedeeld op grond van het criterium methodisch handelen, zal hoogstwaarschijnlijk geen plaats zijn voor één van de kenmerken van de HBO-J: het voorstellen van het zorggebied en het daaraan aanpassen van de methodiek. Gepleit wordt nu voor een 'eigen' hoofdrichting Jeugdwelzijnswerk, op grond van het feit dat kinderen en jeugdigen een specifieke doelgroep vormen met geheel eigen kenmerken en problemen. Een eventuele differentiatie 'jeugd' van ongeveer 15% van de studie, zoals te verwachten zowel binnen de hoofdrichtingen Culturele en Maatschappelijke Vorming, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, en Transmurale Hulpverlening, zal waarschijnlijk onvoldoende zijn om de studenten goed op hun toekomstige werk met deze doelgroep voor te bereiden.

De vraag is nu, of het voorstel tot een afzonderlijke hoofdrichting Jeugdwelzijnswerk valt te 'rechtvaardigen' op grond van de huidige situatie. Naar mijn oordeel is dit duidelijk het geval. Het beeld dat door de adviescommissie-HSAO van de hele sector hoger sociaal-agogisch onderwijs wordt gegeven, blijkt namelijk in het geheel niet te kloppen voor de HBO-J. Uit onderzoek komt bijvoorbeeld naar voren, dat de werkloosheid onder HBO-J abiturienten be-

perkt is (zie o.a.: Ter Beek, De Haan & Postma, 1986), dat er sprake is van mobiliteit (De Haan, 1987), en dat de waardering voor de HBO-J binnen het werkveld groot is (De Haan, 1989). Van grote kwantitatieve en kwalitatieve aansluitingsproblemen, zoals geschetst door de adviescommissie, blijkt in het geval van de HBO-J geen sprake te zijn.

In dit verband is het zinvol enige resultaten uit het meest recente onderzoek naar de waardering binnen het werkveld voor de opleiding HBO-J (De Haan, 1989) naar voren te brengen. Binnen dit onderzoek, dat uit twee deelonderzoeken bestond en waaraan door in totaal 204 instellingen uit het werkveld is meegewerkt, werden 49 voor deze opleidingen geformuleerde beroepskwalificaties, omschreven als werkzaamheden, aan respondenten ter beoordeling voorgelegd³. Aangegeven moest worden a. in welke mate deze werkzaamheden binnen hun instelling belangrijk zijn en b. in welke mate HBO-J abiturienten gemiddeld genomen in staat zijn de betreffende werkzaamheden uit te voeren. Hierbij werd 'belangrijk' gedefinieerd als: inhoudelijk van grote betekenis en/of veel tijd kostend. De hoogste waardering voor óf het ene óf het andere aspect zou bepalend zijn voor de mate van belangrijkheid. Het oordeel dat men kon geven, varieerde van 1 (volstrekt onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk), terwijl het oordeel dat gegeven kon worden met betrekking tot het capabel zijn van HBO-J'ers varieerde van 1 (volstrekt niet capabel) tot 5 (zeer capabel). Kwam een bepaalde werkzaamheid binnen een instelling in het geheel niet voor, dan moest een 0 worden ingevuld voor zowel belangrijkheid als capabiliteit.

Wanneer een score van minimaal 3 als 'voldoende' wordt beschouwd, blijkt dat binnen de instellingen waar bepaalde werkzaamheden voorkomen, deze gemiddeld genomen door de totale groep respondenten alle voldoende belangrijk worden geacht. Dit geeft aan, dat aan de geformuleerde beroepsprofielen (zie: De Bie, Mulder & Van Pernis, 1987) door het werkveld een duidelijke belangrijkheid wordt toegedicht. Overigens dient te worden opgemerkt, dat niet binnen alle werksoorten waarop het HBO-J zich richt, de werkzaamheden gemiddeld genomen even belangrijk zijn. Deze werksoorten zijn: ambulante instellingen (JAC,

RIAGG etc.), semi-residentiële instellingen (Boddaert centrum, medisch kinderdagverblijf etc.), residentiële instellingen (schippersintermaat, BJ-intemaat etc.) en sociaal-culturele instellingen (buurthuis, open jongeren centrum etc.). Binnen de laatstgenoemde werksoort blijkt de belangrijkheid van bepaalde werkzaamheden lager te liggen dan elders⁴.

Ook alle gemiddelden betreffende de capaciteit van HBO-J'ers blijken wat betreft de totale groep respondenten voldoende te zijn. Wordt nu een score van 3,5 als 'goed' beschouwd⁵, dan kan gesteld worden, dat (ervan uitgaande dat de 49 onderscheiden werkzaamheden samen een prima geheel vormen op te beoordelen) HBO-J'ers door respondenten uit de ambulante instellingen in 71,4% van de gevallen als goed worden beoordeeld. Voor respondenten uit semi-residentiële, residentiële en sociaal-culturele instellingen is dat in respectievelijk 65,3%, 73,4% en 67,3% van de gevallen zo⁶. Naar het oordeel van 8,2% van de ambulante, 2% van de residentiële en 10,2% van de sociaal-culturele respondenten is de capaciteit van HBO-J'ers (op bepaalde onderdelen) gemiddeld lager dan 3,01. In de helft van deze gevallen is de betreffende score precies 3,00, zodat van een onvoldoende nog geen sprake is. De procentuele verdeling per werksoort van de gemiddelde scores ten aanzien van de capaciteit van HBO-J'ers is gegeven in de onderstaande tabel.

In het onderzoeksrapport 'Merck toch hoe sterk' (De Haan, 1989) wordt zeer uitgebreid op deze problematiek ingegaan. In het kader van dit artikel wordt volstaan met het algemene

beeld dat uit het onderzoek naar voren komt.

Om een indruk te krijgen van de geschiktheid van opleidingen voor bepaalde delen van het werkveld, is aan de respondenten gevraagd voor 12 opleidingen aan te geven in welke volgorde deze in het algemeen genomen geschikt zijn voor de werksoort waartoe hun instelling gerekend wordt. De rangordening zou lopen van 1 (de meest geschikte opleiding) tot 12 (de minst geschikte opleiding) Elk nummer mocht slechts één keer worden gebruikt, en alle opleidingen dienden te worden gerangschikt. Op deze wijze werden vergeleken de opleidingen HBO-Jeugdwelzijnswerk (HBO-J), HBO-Inrichtingswerk (HBO-IW), HBO-Maatschappelijk Werk (HBO-MW), HBO-Opbouwwerk (HBO-OW), HBO-Sociaal-Cultureel Werk (HBO-SCW), HBO-Personeelswerk (HBO-PW), HBO-School- en Beroepskeuzedeskundige (HBO-SBK), Mikojel, in-service Verpleegkunde B (Verp.-B.), in-service Verpleegkunde Z (Verpl.-Z.), MDGO-Activiteitenbegeleiding (MDGO-AB), en MDGO-Agogisch werk (MDGO-AW). In totaal waren er 60 van de 155 respondenten uit deelonderzoek A die de vraag volledig op de aangegeven manier beantwoordden. De belangrijkste resultaten van de analyse van de gegevens van deze 60 respondenten worden in dit artikel weergegeven. Gegevens van de respondenten die niet alle opleidingen van een rangordnummer voorzagen of bepaalde nummers meerdere keren gebruikten, zijn apart geanalyseerd. De resultaten van die analyses kwamen sterk overeen met de hier gepresenteerde resultaten.

score	werksoorten			
	ambulant.	semi-res.	resident.	soc.cult.
2,51-3,00:	8,2	0	2	10,2
3,01-3,50:	20,4	34,7	24,5	22,4
3,51-4,00:	44,9	44,9	51	51
4,01-4,50:	24,5	20,4	22,4	16,3
4,51-5,00:	2	0	0	0
totaal:	100	100	100	100

Tabel 1: Verdeling van gemiddelden met betrekking tot capaciteit van HBO-J'ers (in %).

opleiding	gemiddelde	st.dev.	min.	max.
1. HBO-J.	2.833	1.899	1	10
2. HBO-IW.	3.400	2.570	1	12
3. MDGO-AW.	5.283	2.556	1	11
4. HBO-MW.	5.350	2.833	1	10
5. Mikojel.	5.433	2.571	1	12
6. HBO-SCW.	5.467	2.611	1	11
7. HBO-OW.	7.200	2.786	1	12
8. MDGO-AB.	7.233	2.459	3	12
9. Verpl.-Z.	8.000	3.890	1	12
10. Verpl.-B.	8.683	2.680	1	12
11. HBO-PW.	9.283	2.702	1	12
12. HBO-SBK.	9.667	2.767	1	12

waarbij:

min. = minimum score,

max. = maximum score,

st.dev. = standaard-deviatie.

Tabel 2: Opleidingen in volgorde van geschiktheid volgens alle instellingen.

De volgorde van opleidingen op grond van gemiddelde rangordenummers was (voor alle 60 instellingen):

Binnen semi-residentiële instellingen werd de HBO-J het meest geschikt geacht. Binnen de andere werksoorten kwam deze opleiding steeds als tweede naar voren: bij de ambulante instellingen na de HBO-MW, bij de residentiële instellingen na de HBO-IW, en bij de sociaal-culturele instellingen na de HBO-SCW. Uit deze cijfers kan worden afgeleid dat de HBO-J een brede opleiding is, die op alle fronten goed scoort.

Conclusie

Op dit moment kent Nederland de studierichting Jeugdwelzijnswerk, die zich op diverse terreinen met jeugd bezighoudt. Uit onderzoek blijkt, dat de opleiding het 'goed doet': het is op één na de grootste binnen de sector HSAO wat betreft het aantal studenten, per academie zijn er voldoende studenten, er is sprake van mobiliteit van haar abiturienten, en het werkveld is zeer tevreden over de afgestudeerde HBO-J'ers. De noodzaak van ingrijpende maat-

regelen, zoals voorgesteld door de adviescommissie-HSAO is ten aanzien van deze opleiding niet aangetoond. Daar komt bij, dat het voortbestaan van een opleiding waarin toekomstige jeugdwelzijnswerkers zich gedurende de volle vier jaar bezig kunnen houden met de studie over opvoeding, opvoedingsproblematiek en hulpverlening aan jeugdigen en hun opvoeders, op grond van inhoudelijke argumenten kan worden bepleit. Werken met kinderen en jeugdigen vereist een alomvattend begrip van de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen naar volwassenheid, die in de HBO-J wordt opgebouwd. Dit is een fundamentele basisgerichtheid die niet als specialisatie in een andere studierichting kan worden aangeboden. Vanuit deze generieke achtergrond is het zeer wel mogelijk in de bovenbouw van een eventuele hoofdrichting Jeugdwelzijnswerk specialisaties of differentiaties aan te brengen, gericht op bepaalde groepen of werkvelden. Gezien het bovenstaande zou het een onjuiste ontwikkeling zijn als de HBO-J gedwongen zou worden op te gaan in twee van de geplande nieuwe richtingen. Het ligt meer voor de hand deze opleiding als een zelfstandige studierichting gericht op kinderen/jeugdigen te laten voortbestaan. Daarbij kan worden opgemerkt, dat deze studierich-

ting zonder problemen zou voldoen aan alle eerder genoemde uitgangspunten voor herstructurering van de adviescommissie-HSAO. Door de adviescommissie-HSAO is vooral het beperken van het aantal studierichtingen benadrukt als criterium bij de studierichtingsindeling in het HSAO. Zij komt met het advies om vier richtingen te vormen. Dit advies wordt echter zeer slecht onderbouwd: nergens wordt aangegeven waarom geen vijf of zes studierichtingen voorgesteld zijn. Het is, gezien de subjectiviteit van de commissie, onverstandig al te zeer vast te houden aan het aantal vier wanneer er goede argumenten zijn om hiervan af te wijken. Overigens is er, ook wanneer er een vijfde richting bij komt, sprake van een aanzienlijke beperking van het aantal studierichtingen.

Noten

1 Formeel behoren ook de deeltijdse opleidingen Pedagogiek en Geestelijk Raadswerk tot het HSAO, doch feitelijk ressorteren deze opleidingen bij de sector Hoger Pedagogisch Onderwijs.

2 Nederland kent op dit moment negen HBO-J academies, te weten in Amsterdam, Eindhoven, 's-Gravenhage (2), Haren, Leeuwarden, Maastricht, Rotterdam en Zwolle.

3 De resultaten zoals in dit artikel beschreven hebben slechts betrekking op deelonderzoek A; de resultaten van deelonderzoek B worden hier buiten beschouwen gelaten. Het aantal respondenten bij deelonderzoek A bedroeg 155 (De respons bedroeg ruim 52%). De respondenten waren als volgt verdeeld over de werksoorten: ambulante = 34, semi-residentieel = 51, residentieel = 39, sociaal-cultureel = 21 en anders = 10.

4 Deze verschillen worden groter wanneer ook de instellingen waarbinnen bepaalde werkzaamheden in het geheel niet voorkomen worden meeberekend.

5 Een score van 3,5 is gelijk aan een 7 op de onder meer bij rapporten veel gebruikte schaal van 1 tot en met 10.

6 De subgroep 'anders' is bij de opsplitsing naar werksoort niet gegeven, gezien het feit dat hier geen sprake is van een tamelijk homogene groep instellingen.

Literatuur

Adviescommissie HSAO. *Herkenbare kwaliteit. Voorstellen voor vergroting van samenhang, kwaliteit en doelmatigheid van de hogere sociale opleidingen*. 's-Gravenhage: HBO-Raad. (1989).

Beek, B. ter; Haan, J. de & Postma, R. *Voorlopig verslag van het onderzoek onder oud-HBO-'ers van de academies te Haren, Maastricht en Rotterdam*. Haren. (1986).

Bie, D. de; Mulder, J. & Pernis, K. van. *Beroepskwalificaties en beroepsopleiding. Een studie naar hun samenhang in het hoger sociaal agogisch onderwijs*. Utrecht: De SOM. (1987).

Goedegebuure, L.C.J. & Vos, H.J. Fuseren, overleven en onderwijskundige meerwaarde: de STC-operatie in het HBO. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 1988, 6, pp. 92-103.

Haan, J. de. *Verslag van het onderzoek dat gehouden werd onder oud-studenten van de Hogere Beroepsopleiding Jeugdweleijnswerk in de periode september 1985 tot en met juni 1986*. Groningen. (1987).

Haan, J. de. *Merck toch hoe sterk. Onderzoek naar de waardering binnen het werkveld voor de opleiding HBO-Jeugdweleijnswerk*. Hengelo. (1989).

Kemenade, E. van. *Taakverdeling sociaal-agogisch onderwijs op komst? Bezuinigingen weleijnswerk en wildgroei dwingen tot herverkaveling opleidingen*. *HBO-Journaal*, januari/februari, pp. 14-18. (1988).

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. *Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie in het Hoger Beroepsonderwijs*. 's-Gravenhage. (1983).

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. *Ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan*, 's-Gravenhage. (1987).

Vries, B. de. *Kwantitatieve arbeidsmarktinformatie op het terrein van de maatschappelijke dienstverlening*. Nijmegen: ITS. (1987).

Winkelaar, P. *Opleiden voor jeugdweleijnswerk. Over de wenselijkheid tot bundeling van krachten in één sociaal-pedagogisch kader*. *Jeugd en Samenleving*, december, (1983). pp. 831-849.